

Mai fiatalok

Közel másfél évtizede kísérletezik a Korunk azzal, hogy új, fiatal erőket fedezzen fel és mozgósítson, állítson be az írásbeliség mindent jelentő — az egész életnek elkötelezett — munkájába. Szórványosan mindig is akadt fiatal munkatárs, csoportosan azonban legelőször az új irodalmi nemzedék jelentkezett, abból is a költők az élen. Jó jel volt, hiszen a gondolati líra kibontása egész szellemi életünkre hatott serkentőleg.

Maga az ifjúsági sajtó frissült fel leghamarabb, s nem resteltük kimondani, hogy az Ifjúmunkás tartalmi és formai meggazdagodása az elmúlt években saját „öregedésünkre“ figyelmeztetett. Egy újabb hullám már a sajtót és a színházat hódította meg. Napi- és hetilapjaink szinte abban az arányban váltak korszerű társadalmi hatótényezővé, amilyen mértékben az egyetemekről és főiskolákról kikerülő új elemeket magukba szívták, s nemcsak a „nagy“ színházakba tört be az új nemzedék, hanem saját ifjú-színpadjain is újat hoz magával. Mégis: a tudományosság még mindig vár — kivételektől eltekintve — ifjak-leányok előtörésére, a termékenyítő zöldárra. Itt, ezen a kényes szakaszon, kellett közvetlen érintkezésbe jutnunk a diáksággal.

Természetesen könnyebb volt, hamarabb is jelentkezett a kitekintés a nagyvilágba, a tapasztalatgyűjtés híranyagból, a mindenünnen érkező információ-özbönből. Eltűnik is vele, különben járt-kelt a divat is a maga kósza következetlenségeivel, pillanatnyi sikereivel. A józanabbak, a közéletben itt és most helytállani készüők azonban hamarosan a fiatalok sorában is belátták, hogy belülről, a népi szükségletek felől, a sajátos nemzeti és nemzetiségi feladatok, a szocialista állami lehetőségek számbavételével, adottságainkból és körülményeinkből kell a korszerű életeszményt és életformát kialakítaniuk. Így születtek meg országszerte az új diáklapok, románul, két-három nyelven, magyarul, s itt találkozott a Korunk a maga új munkatársaival, immár nemcsak a szépirodalom, hanem a bölcséleti gondolkodás, a társadalomtudományi elemzések és a természettudományos világkép, az alkalmazott műszakiság, a közéleti tájékozódás és cselekvés mezőin is.

A Korunk diák-munkatársainak első közös termését adjuk itt át a közönségnek. Válogatásból adhatunk: számos kézirat közül bocsátjuk útnak az első — magáról az ifjúságról szóló — összeállítást. Ami talán a legfeltűnőbb, az a fiatalok önelemzése a konkrét kisközösségi szociológia fokán, melyben egyaránt jelen van a kutatás tudományos tárgyilagossága és az el nem idegenedett, a saját felelősségéből kiinduló új romániai magyar nemzedék alanyi célvállalása. Így is van rendjén. Eleget beszéltünk — a legjobb világanyagot közvetítve — a keretekről, el kellett jönnie az új hullámnak, hogy gyakorlattal töltsse be az elméleti sémákat, sőt azokat át is alakítsa, alkalmazza a hazai körülmények szüksége szerint.

Akármilyen elvontnak is tetszett a fiatalok líraisága, az új költészet gondolati és formai robbanásából valójában az öntudatraébredés szólt: harc az elidegenítő szokványok, laposságok ellen, a kívülről kölcsönzött divatok leve-tése és tulajdon erőforrásaink megnyitása a jövő felé. Ebben a lírában — a „Forrás-nemzedék” exhortációjában — a szabad egyén felelőssége, a szerelem szépsége és a család alkotó embersége, a nemzetiségi önvállalás és a román néppel való egyenrangú testvéri együttélés, a hagyományokból táplálkozó hazafiság s a szocialista humanum teljes nemzetközisége cikázott fel, s ez meg is felel annak a kelet-európai ifjúság-típusnak, mely akarhat jobbat, ítélkezhet hibák felett, de nem eshet természetlen anarchiába, nem révedhet egy önző elit, az önmagáért való értelmiségi sznobság mákonyába, mert nagyon sok és nagyon nagy emberi feladat várja e tájon.

Erre a lírai előjelzésre kapcsolódik rá fiataljaink új publicisztikája után most a társadalomismereti jelentkezés. Örvendünk annak, hogy az új szociog-ráfia a maga elődeire is hamar rátalált, felfedezvén a régebbi ifjúsági mozgal-mak népszerű irányvételét, s megfelelő bírálattal hozzá is tudja adni a maga mai többletét, megkülönböztetvén magát tőle. És írjanak bár magukról, egy-egy egyetemi városba keretező művészi-kulturális lehetőségeikről (és hiá-nyaikról, fogyatékosságaikról), zenei káoszukról és kibontakozó népi-modern színtézisükről, új lapjaik erényeiről és gyengéiről: az egyszerű tényközlésen átít az új igényesség.

Szerkesztőségünk az itt közlőteken kívül még közlésre váró szaktanul-mányok — filozófiaiak, történetiek, néprajziak mellett reál-tárgyú írások — ismeretében, azokkal együtt mérlegeli a mai fiatalok felvonulásának jelentő-ségét, s így az olvasótól nemcsak az első elismerést, hanem a következőkre előlegezett türelmet és bizalmat is kéri. Fokozott figyelemmel biztosítunk ezentúl helyet ennek az ifjúságnak, mely sok lelki tusakodás, nem egy kiállt válság, kritikai viharzás és szenvedélyes viták után ért el és érik egészsé-gesen a jövő vállalásáig. Úgy érezzük, mi „öregék” sem élünk hiába. A fiatalok növekvő önismereti törekvése, konkrét népszolgálatra és mindezek javára való humanista hite, korszerű tudományossága, világszintű tájékozó-dása immár magasabb fokon, szocialista teljesedésben ígéri mindazt, amiért kezdeti falukutatásunk, a forradalmi ifjűmunkásmozgalom, a Vásárhelyi Talál-kozó minden értelmiségi irányt a munkásság és parasztság oldalára hívó kiáltványa s a felszabadulást követő Móricz-kollégista „szabad ifjúság” küz-dött, a maga ma már egyoldalúságaiban bírálható módján. A tudatlanságból az elvidékiesedés, a csak-tudásból az elidegenedés veszélye tátogott e fiatal-ságra, s mindezzel szolgálalkúság járt volna (akár a vak alárendelések, akár a magányosságba fulladó klikk-elszigetelődés folytán), ami azonban a fiatalok-kal való együttműködésből eredményként kiütöközik, az meghaladja ezeket a veszélyeket, s alkotó-cselekvő történetiségében láttatja már az új erők közélé-tiségét: a rájuk háruló társadalomépítésben, tudománytermelésben, szép em-berségben.

Balogh Edgár

Az egyetemi felvételtől a szakmaválasztásig

A fővárosi egyetem vezetőségének védnökségével a Nevelés Nemzetközi Éve alkalmából Bukarestben rendezték meg az európai egyetemek rektorainak tanácskozásait. E kiemelkedő esemény jó alkalom az évszázados stabilitásnak örvendő egyetem gyökeres átalakulásának megvilágítására.

Annál is időszerűbb ez, mivel az utóbbi évek nyugati diákzavargásai legtöbbször a probléma egy-egy sajátos oldalát érintették, és így az adott ország konkrét társadalmi viszonyait tükrözték. Ezért az a felfogás alakult ki, hogy az egyetem válsága csupán konkrét társadalmi vagy még pontosabban — politikai válság. Ez a nézet nemcsak hibás, hanem káros is, mert az egyetem jelleménél fogva nem alkalmazkodhat csupán az adott társadalmi helyzethez, hanem elsősorban az átfogó és általános civilizációs irányzatot kell szem előtt tartania. E térhódítás fő motívuma a tudományos-műszaki forradalom, melyről már tudjuk, hogy velejárói még a gazdasági élet területén sem láthatók kellő tisztasággal, nemhogy az amúgy is bonyolult kulturális miliőben. A civilizáció jelenlegi állapotát éppen az jellemzi, hogy az élet valamennyi területét magával ragadja, integrálja. A társadalmi szerkezet valamennyi eleme szinte közvetlen funkciót tölt be a fejlődés egységes folyamatában.

*

Az egyetem intézményét a legtöbb bírálat elavult belső szerkezete miatt érte. Ez korántsem azt jelenti, hogy a vélemények egyöntetűek. A legoxfordibb konzervatívizmustól a legamerikaibb nonkonformizmusig a megoldások száza ismeretesek. De mielőtt az egyetem szerkezeti orvoslásának konkrét módozatait taglalnók, vizsgáljuk meg a válságot kiváltó tulajdonképpeni okokat.

Véleményünk szerint a szelekció gyakorlatának elavult formája e régi struktúra legnagyobb hibája. Nemcsak az egyetemet, hanem az egész oktatási rendszert jellemzi az anakronikus kiválasztási forma. Találó példa erre Ștefan Milcu akadémikus tapasztalata egy felvételi vizsga alkalmával: „Azokban az években, mikor a bukaresti Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet rektorátusát vezettem, a felvételi vizsgára nem kötelezett vörös diplomás jelentkezők megismerésére a beszélgetés módszerét alkalmaztam. A felvételi vizsgát valósággal megszüntette a jelentkezők számbeli aránya. Nagy meglepetésünkre, a jelentkezők figyelemre méltó számánál kiderült a középszerűség, a szellemi kiforratlanság, az igazi érdeklődés hiánya az orvosi szakma iránt“ (*Forum*, 1970. 5).

Az Európában érvényben lévő gyakorlat ez ideig képtelennek bizonyult a szelekciót az oktatási folyamat belső feladatává tenni, megszüntetni az év- vagy ciklus-záró és felvételi vizsgák egyeduralmát. Ez a gyakorlat a diák egyéni lehetőségeit szem előtt tévesztve előnybe helyezi egy átlagos színvonal elérését és megerősítését. Az egyetemen ez a helyzet abban nyilvánul meg, hogy nincs különbség a jól vizsgázó és a tehetséges hallgatók közt. Ez mindaddig így is marad, míg az egyetem oktatáscentrikus, és a szerepkörök gondosan kidolgozva elhatárolódnak. Az elemi és középiskolában érvényesülő *pedagógia-klimát*, mely nem tűri az egyéniség lehetőségeinek a program előírta határokat és kereteket meghaladó fejlődését, bizonyos fokon átmentik az egyetemi oktatásba. A hallgató aktívan nem vesz részt a tudományos életben, hiába egyetemista. Ez az egyetem lezárt ismeretekről informál *ex cathedra*, és a szeminárium „jó“, ha lereagálja a kurzuson hallottakat. A félévi vizsga pedig próbára teszi a diák adatbefogó képességét. Erre az általános helyzetre célozva E. Lupalus, a clermont-ferrandi egyetem rektora megjegyezte, hogy „ismeret-adás helyett a diákat ezek megtalálására kell készíteni, arra, hogy

katasson, hogy kérdései merüljenek fel. Másképpen mondva, *módszert kell kezébe adnunk*, mely felfedezésre vezet. Az értékeket hiba rátukmálni a diákra; feladatunk rávezetni felfedezésük útjára“.

Altalánossá és elkerülhetlenné vált az egyetemi felvételi vizsga a tovább tanulni akarók számszerű növekedése követelményeként. Ez várható volt, márcsak a középiskolai oktatás méretei után ítélve is. De talán egy alaposabb szakmai orientáció (a szelekció jelenlegi rendszere ezt eleve kizárja) megóvna sok érettségizettet a hamis képzelgéstől. A felvételi vizsgák jelenlegi formája legalább két okból is kifogásolható. A felvételi vizsga eleve hátrányos helyzetbe hoz több felvételizőt személyiségi tényezők befolyása miatt: azonos feltételek közt, de egyenlőtlen eséllyel induló jelöltek kiválasztása egyetlen kritérium alapján nem válik sem az egyetem, sem a társadalom hasznára. Ștefan Milcu akadémikus ugyanilyen értelemben teszi fel a kérdést: „Hogyan valósítható meg (a jelenlegi körülmények között) az egyetemre jelentkezők kiválasztása oly módon, hogy a felvételi vizsga lényegtelen körülményeitől gátolt, különben tehetséges jelentkezők ne szenvedjenek hátrányt? Hogyan minimalizálható az általános műveltséggel nem rendelkező, de ismereteket jól memorizáló képzészerűek behatolása?“ Javaslatát az adott körülmények között kézenfekvőnek találjuk: a felvételi vizsgák „szükségesen információs, tehát elsősorban memórián alapuló jellegűek, és ez, a jelentkezők életkorát szem előtt tartva, csak a személyiségvizsgálat bevezetésével javítható. A modern pedagógia már mindazokkal az eszközökkel rendelkezik, melyek lehetővé teszik a képességek, intelligencia és a szakmaválasztás motivációjának a felfedezését. A felvételi vizsga összetevőinek — információs és személyiségismereti — szétválasztása megvalósítható számítógépek segítségével. Ily módon lehetővé válna a gyors, pontos és nagyon tárgyilagos felvételi vizsga“ (Forum, 1970. 5).

Nem kevésbé figyelemre méltó az a tényező sem, hogy a felvételi vizsga sikere után a hallgató további választási lehetősége minimálisra vagy zéróra csökken. Felvetődik a kérdés, milyen anyag- és önismeret alapján választott egy életre szóló szakmát a középiskolás fiatal? Mi a bizonyíték arra, hogy motivációi nem változnak meg időközben? Milyen szakember válik egy agyonszakosított, de legjobb esetben is csak közömbös diákból? Való igaz, hogy a diákok létszámát — nagyon helyesen — a nemzetgazdaság szakember-igénye határozza meg. Meggyőződésünk, hogy kellő szakma iránti vonzalom híján a társadalomnak több kára, mint haszna lesz az illető szakemberből. Megoldást itt csak a szakoktatás széles alapra helyezése nyújthat.

Ugyancsak sokat vitatott probléma a tudomány helyzete az egyetemi oktatásban. A tudományos-műszaki forradalom követelményei világosak e téren: az egyetemnek alkotókat kell nevelnie. Ezt viszont csak olyan egyetem éri el, amelyen az óralátogatásnak belső indítéka van, amelyen nem egy rég lezárt ismeretkör anyagát kell szajkózni, hanem a tudomány és az ismeretlen határát feszegetnie. E követelmény egyik feltétele az információ szelektálása és értelemszerű felhasználása. Ennek fontosságára hívja fel a figyelmet pártunk főtitkára, Nicolae Ceaușescu elvtárs a X. pártkongresszuson elhangzott jelentésében: „Az a feladat hárul az Oktatásügyi Minisztériumra, a professzori tanácsokra és szenátusokra, a tanügyi kérdésekre, hogy állandóan javítsák az oktatási programot, minden kurzusból rendszeresen kiküszöböljék mindazt, ami elavult, túlhaladott, hogy összhangba hozzák ezeket a mai technika és tudomány vívmányaival, a gyakorlat követelményeivel.“

*

A folytonos információ-szelekció több szempontból is elkerülhetetlen. Először is, mert a tudományos ismeretek elvülésének rátája évente 2—10%/ (a Német Tudományos Akadémia Központi Gazdaságtudományi Intézetének adatai szerint). Másodszor az annyira sokrétűvé vált diák—tanár viszony egyik feltétele éppen az oktatók tudásfőlnye. Részben ez küszöbölheti ki „a ma uralkodó konfúziót az akadémiai tekintély és az intézményi tekintély között“, ahogyan ezt a bukaresti találkozóan hangsúlyozták.

Rostás Zoltán

Jegyzetek az egyetemista művelődéséről

A társadalmi érdekes kategóriája az egyetemi hallgatóság. Érdekes, mert sajátos törvényei vannak az egyetemi életnek. A diák foglalkozását tekintve inkább tartozik a „gyermekekhez”; tanul, elsajátít, nem végez önálló alkotómunkát, de gondolkodásában, szellemi érdeklődési körében már kinőtt a gyermekcipőből, és e tekintetben inkább felnőtt. De még nem olyan objektív. Saját elképzelései szerint szeretné felforgatni, megváltoztatni a környező világot.

Sajátos ez a diákvilág, mert a társadalom egészétől eltérően az egyetemistáknak megvan a külön „társadalmuk”, a *diákváros*, ahol részben elszigetelődnek a társadalom többi rétegétől. Sok ezernyi diák éli életét „demokratikus államában”, melyben egymás között a teljes egyenlőség honol. Itt nem érződik, s talán egyedül ebben az életformában nem, a kenyérkeresés öröme-búja-bánata, s ez nagy vonalakban kedvező körülményeket biztosít a diák számára. (Nem hiába sírják vissza sokan egyetemi éveiket.)

A kérdés azonban az: hogyan értelmezi mindenki egyénileg e feltételeket, hogyan viszonyul hozzájuk, és milyen az eredmény?

Akkor lesz a jövőben is szellemi élet, ha valamit folytatni tudunk és túllépünk valamin. Az elődeink eredményein. Ez logikusan feltételezi, hogy tudnunk kell mindazt, amit elődeink elértek, s még el fognak érni addig, amíg „mi” vehetjük kezünkbe a szellemi élet gyepelőjét.

Leszűkítem a kört, mert eddig általános dolgokról beszéltem, a következőkben csak temesvári tapasztalataimról szeretnék szólni.

*

A helyzet bemutatásához szükséges néhány adat felhasználása, mert ezek nélkül még hozzávetőlegesen sem lehetne megállapítani a temesvári egyetemista szellemi potenciálját; de nem is statisztika összeállítása a szándékom, hanem egy embercsoport mentalitásának ábrázolása. Kiindulási pontként vázolom egy diák heti programját és ezzel párhuzamosan a művelődési lehetőségeket.

Az egyetemi hallgató szakját jól-rosszul csak elsajátítja, s így az általános műveltség komplexumából csak a hétköznapi „kultúrának” nevezett kérdéssel, a művészetek asszimilálásával foglalkozom.

Az átlag-egyetemistának heti huszonöt-harmincöt órája van. Ezek elfoglalják a hét délelőtti, komoly elfoglaltságot jelentenek a diák tevékenységében. A munkaórák megkívánják a napi délutáni alvást (úgy három és öt között). Naponta nagy általánosságban egy-két órát tanul, utána vacsora-gondok és esti program. Itt két lehetőség között szokás választani: a mozi és a különböző rendű és rangú kávézó-cukrázsza-vendéglő között. Mert az egyetemisták általában kétszer mennek moziba (többnyire este), kétszer szerepel a vendéglő a műsorban, szombat este tánc, tv-nézés. A diák egy estét általában eltölt az otthonban (ott is illik ülni), s egy estére mindig közbejön valami (lehet, hogy éppen színház).

Egy hét alatt a temesvári színház magyar tagozata három előadást tart, a Matei Millo Színház szintén, az Opera négyet, hangverseny kettő van hente, s a német színház három előadást tart. Az Ady Endre Irodalmi Kör kéthetenként ülésezik, ugyanilyen időközönként kerül sor a Kisenciklopédia-sorozat előadásaira is. Ehhez jönnek még a tárlatok, mindig van egy nyitva, de előfordul, hogy párhuzamosan kettőt is meg lehet tekinteni.

A tapasztalat szerint az irodalom az átlagembernél általában a művelődés súlypontjában szokott állni, az egyetemistáknál a perifériára szorul. Az emberek nagy része csak ezen a csatornán át szívja magába a kultúrát, az egyetemi hallgató is elolvas évente 6—7 könyvet (természetesen itt is vannak kivételek, de most nem ezek a kirívó esetek érdekelnek). A 6—7 könyv minimális, és még ebből is egy-kettő a „ponyvva” határát súrolja, tehát esztéti-

kailag alig nyer valamit vele az olvasó. Ennek objektív oka: nem lehet ott-honról könyvtárakat elhozni, de nem szabad csupán ennyire redukálni a magyarázatot (hisz Temesváron is vannak egész jó könyvtárak). Talán közrejátszik az olvasástól való idegenkedés, amely felléphet a sok tanulás következményeként, de ez a feltevés sem fogadható el teljesen.

A színház ügye Temesváron sajátos. Az igazság az, hogy relatíve itt sem jobb a helyzet az előbbinél. A színházba járóknak van egy diákbérletük. A terem 300 férőhelyes, s ha utánaszámolok, akkor arra a következtetésre jutok, hogy nincs is ezen a 300-on kívül több rendszeres színházlátogató 1000 jövendő magyar értelmiségiből. Bizonyításként talán annyit, hogy a tavalyi kétbérletes rendszert nem bírta a város diáksága. Természetesen még vannak egyesek, akik ellátogatnak a színházba, lemaradtak a bérletről, és velük a színházba járók társasága felduzzad kb. 700-ra (ez is hozzávetőleges adat), de ezek már nem látnak évente tíz előadást, hanem mondjuk csak kettőt-hármat.

A zene kérdése megint érdekes. Ha csak a könnyűzenét vennők alapul, akkor a diákok oly nagy zenekultúrával rendelkeznének, mely meghaladná az általános szintet. De az a baj, hogy ezzel csaknem teljesen kimerül a zenei érdeklődés, s hol van ettől még a hangverseny, az opera vagy akár az operett is. A nem „könnyű” zenei megnyilvánulásokra száz diákból öt-hat jut.

Az egyetemisták mostohagyereke a festészet-szobrászat, s ez érvényes majdnem ugyanilyen arányban a felnőttekre is. „A modern művészetet nem értem” jelszó járja. Hogyan érthetném meg, ha semmit nem teszek evégett? Ha betéved az ártatlan egyetemi hallgató egy festészeti tárlatra, akkor is csak „ellép” a kiállított munkák előtt, s legfeljebb megjegyzi, hogy most megint hiábavalóan tölti drága szabad idejét. Pedig igazán büszkeséggel tölthetné el az a tudat, hogy olyan városban él, melynek képzőművészei ismertek az ország határain túl is. Miért nem mondják társaim például: „A temesvári szobrászok egyáltalán nem maradnak le a többi kultúrközpont szobrászai mögött!”

Az architektúráról még kevesebbet tudok szólni, mert itt nincs felmérési lehetőség. Talán csak annyit, hogy kevés egyetemista, minden százötvenedik, ha tudja, hogy hazánk egyik legszebb barokk stílus tere Temesváron van (az Egyesülés tér).

A hetedik művészet, a filmművészet, majdnem magától értetődően foglalja el az irodalom elveszített trónját. Az egyetemisták filmkultúrája „enciklopédikus”. Tudják például, hogy B.B. hányadik filmje a *Viva Maria*. A mozi érdekli a diákokat: hozzáférhető művészet, nem igényel komolyabb erőfeszítést (nagy szellemi tornát, fehér inget, nyakkendőt).

Az ember kulturáltságának egyik vetülete a nyelv, melyet minden rendű és rangú emberi kapcsolatban használnak, legyen az társalgás az egyetemen, a színház előcsarnokában vagy a piaci elárusítóval. S ez az a terület, ahol a legtöbbet kellene javítani. Egy kis ízelítőt megállapításom igazolásaként: a temesvári diák azt mondja, hogy a „süflizott kartellával jó geseftet lehet lezavarni”, vagy „mindenképpen adj egy telefont, ha vetted a vizsgát”, rendes gyerek, mert mielőtt kimenne a városba, „megcsinálja a cipőjét”... és a példákat még jó sokáig sorolhatnám.

*

Ebből az eszme-futtatásból nem kell szükségszerűen levonni azt a következtetést, hogy az egyetemista teljesen műveletlen ember. Csupán azt kívántam mondani, hogy a temesvári diák elmarad a követelményektől — talán nem is tudatosan —, s nem használja ki az egyetemi központ nyújtotta lehetőségeket. Nem azért emelek szót, hogy minden egyetemi hallgató eszményi kultúrlény legyen. Szeretném azonban, ha minden egyetemistának a művészet terén is volna eszménye, mely talán csírája lehet a kultúra többi ága kibontakozásának.

Nem akarom azt a látszatot kelteni, hogy Temesváron a főiskolai diákok kulturális helyzete különösebb borúlátásra adna okot. Végeredményben a fiatal diplomás túlteljesítheti a tervet, ha nincs is tisztában a nonkonformizmus fogalmával, s nem attól függ egy sebész kezének biztonsága, hogy ismeri-e az *Utolsó vacsora* történetét. Azt kívántam hangsúlyozni, hogy ezen ismeretek hiányában a diák — éppúgy, mint bárki más — emberségben lesz kevesebb. S ez sokat jelent.

Bodó Barna

Az Erdélyi Fiatalok falumunkájáról

„A statisztika szerint az erdélyi magyarság 72%-a él falun. Nem a 72% van a 28%-ért, hanem a 28% a 72%-ért, hogy mind a 100% megmaradhasson“ — olvassuk az *Erdélyi Fiatalok* 1931-es falu-számának vezércikkében. A falut nem lehetett megkerülni. Nem kerülhette meg a román értelmiség, a román ifjúság sem: Gusti professzor csoportjának falumunkája rá a bizonyíték. Szlovenszkon a Sarló, Magyarországon a Bartha Miklós Társaság állította programjának középpontjába a falut. Fábrián Dániel és József Attila röpirata: a *Ki a faluba*, az *Erdélyi Fiatalok* hasábjain is visszhangra talált.

A szerkesztőség a főiskolásokhoz intézett egyik felhívásában arról tudósít, hogy a falumunka rendszeresítésére önálló ifjúsági szervet alakít: az *Erdélyi Fiatalok* faluszemináriumát, amely „intézményes szerve lenne 1. A falumunka tudományos feldolgozásának, 2. gyakorlati irányítója a közvetlen falu-tanulmányozásnak és 3. a falu-segítésnek“.

A lap felhívása visszhangtalan és eredménytelen maradt. Az adott helyzetben ez nem is lehetett másképp. A faluszeminárium nem helyettesíthette a néptudományi intézetet, nemkülönben a nyári hónapokban hazakerülő egyetemisták a képzett szakembereket. De a terv, a meghirdetett program: a falu rendszeres adatgyűjtésen alapuló tudományos felmérése önmagában is érdem.

Valóban tudományos megismerés csak a mikro- és makroközösségek struktúrájának, a pozitíviztikus megközelítés számára rejtve maradó benső viszonyoknak a kikapintása útján lehetséges. A tények konkrétumán túl az emberi viszonyok konkrétumának megragadására kell törekednünk.

A monografikus mindent-felmérésnek — ha meg is valósítható — tudományos szempontból nincs különösebb jelentősége. Legjobb esetben is csak az elméleti elemzés nyersanyagaként használható fel. Ez az elméleti elemzés viszont egy átfogó és szilárd társadalomelmélet, tudományos szociológiai szempont meglétét feltételezi. Ennek birtokában az „erdélyi fiatalok“ világosan láthatták volna, hogy a falu mint sajátos közösség az elkerülhetetlen felbomlás útján halad. Az a tény, hogy nem ismerték fel ennek a felbomlásnak a törvényszerűségét, nem látták meg az új közösség-típusok lehetőségét és részint valóságát, nemcsak elméleti tévedés vagy hiányosság. Több annál: a jövő perspektívájának az elvesztése. Egy helyes társadalomelmélet alapján állva nemcsak a jelent, hanem a jövőt is meg lehet közelíteni.

A szomorú és megmászhatatlan valóság az, hogy óriási hiátus választ el bennünket ettől a nemzedéktől. Szinte áthághatatlan szakadék. A jelentéktelennek tűnő elméleti tévedés vagy egyszerűen az elméleti kultúra hiánya a kulturális folytonosságot veszélyezteti.

A felszínre emelt Atlantisz elveszíti bűvös vonzóerejét. Mítoszból valóság lesz, a maga összes tökéletlenségével. Féltő, hogy olyan valóság, amellyel lehetetlenség összekapcsolni magunkat. De ne általánosítsunk túl hirtelen. Bizonyos, hogy vannak olyan elemei is kultúránknak, amelyek valamilyen formában a mi helyzetünket is előre látták. Mindent, az utolsóig, számba kell vennünk, hogy alapot érezhessünk a talpunk alatt.

Egy ilyen elem, egy téglá ebből a számunkra egyelőre pusztán hipotetikus alapból Mikó Imre könyve, *Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés*, amely a lap 4. és egyben utolsó falu-füzeteként jelent meg 1932-ben. Mikó Imre tanulmányában nem törekszik a vizsgált tájegység (a volt Kolozs és Szolnok megye határán fekvő kilenc község) összes számbajelölhető adatainak részletes, monografikus feldolgozására.

Figyelmét egyetlen kérdés, a nemzetiségi viszonyok köré összpontosítja. Ezzel az adott tájegység egyik lényeges problémáját sikerül megfogalmaznia, vegyes lakosságú falvakról lévén szó. Ugyanakkor, a községcsoport tipikus helyzeténél fogva az egész romániai magyarságra vonatkozó általánosításokat is tehet. Bármennyire nem szeretjük is ezt felismerni, de a romániai magyar lakosság valóságos helyzete szempontjából a székely falu éppen úgy nem lehet tipikus, mint ahogy nem az a moldvai csángó település sem. A mezőségi falvak sokkal inkább kifejezik valódi helyzetünket.

Nem célunk itt a tulajdonképpeni tanulmány, a nemzetiségi kérdés múltját és korabeli állását konkrétan taglaló anyag bemutatása és értékelése. Ez amúgy is csak a mai helyzetfelmérés adataival összehasonlítva válhat valóban aktuálissá. Feltétlenül foglalkoznunk kell azonban a tanulmány bevezető, elméleti részében foglalt megállapításokkal.

A nemzetiség Mikó Imre felfogásában nem közjogi vagy politikai, hanem szociológiai kategória, mert „elsősorban társadalmi viszonyt fejez ki“. Szerinte helytelen a „kisebbség“ fogalmának használata, mert az pusztán a nemzetiségi mozgalmak akkori külső megnyilatkozására, jogi felépítményére vonatkozik. A „faj“ fogalmának középpontba állítása sem vezethet eredményre, mert csupán természeti adottságot jelent, és emellett „a magyar faj biológiailag fikciónak tűnik fel, s legfeljebb bizonyos faji viszonyokról beszélhetünk“.

A nemzetiségi kérdés tanulmányozása Kelet-Európában különleges fontosságú. Európa „Achilles-sarkán“ az iparosodással járó új típusú mikro- és makroközösségek kialakulási folyamata sajátos plusz-feladatokkal bonyolódik és gazdagodik: a „különböző nyelvű heterogén embercsoportok“ egymáshoz való viszonyát is meg kell oldania a békés, testvéri együttélés alapján. Ennek a megoldásnak arra kell törekednie, hogy az együttélő nemzetiségek viszonyának alakulását kiragadja a kényszerítő kizárólagosságok hatása alól.

A szerző széleslátókörűségét, elméleti tájékozottságát bizonyítja, hogy számba veszi a nemzetiségi kérdés különböző marxista interpretációit is. Röviden vázolja Marx és Engels, Kautsky, valamint az ausztro-marxizmus és a leninizmus felfogását a nemzetiségi problémáról, világosan érződő szimpátiával beszélve az utóbiról.

Miért választja Mikó Imre kiindulópontjául a falut? Elsősorban azért, mert — mint írja — „múltunk a falu története“. Erdély igazi történetét a szerző szerint csak a falutörténet módszereit követve lehet megírni. A tárgyilagos néptörténet „a történelemből kiesett névtelen emberek és tömegek életét van hivatva történelemmé emelni“.

A falutörténet jelentőségét ma már nemcsak a politikai viszonyok tárgyalására szorítóköző történelemírással szemben tudjuk lemérni. A falutörténet mindenképpől közösségkutatás, a társadalmi kisközösségek sajátos egységbe szerveződött emberi viszonyainak kutatása. Többletet jelent tehát a mértéktelen adathalmazra alapuló pozitivisták indítatású történelemírással szemben is, amely kizárólag a mennyiségileg kifejezhető, tényszerű adatokra támaszkodva a gazdasági, társadalmi és kulturális élet szférái között csak egyoldalú, nagyrészt külsődleges és mesterséges szempontok alapján képes valamelyes összefüggést kimutatni.

A közösségkutatás szempontjait követve lehetőség nyílik arra, hogy a falu vagy akár egy nagyobb tájegység múltját és jelenét ugyanazon tudományág, a szociológia módszereivel egységes szemléletmód alapján közelítsük meg. Ez az egységes szemléletmód tükröződik Mikó Imre felfogásában is, amennyiben a falutörténetben a nemzetiségi kérdés hosszmetzetét, a társadalmi helyzetképben pedig annak ke-

resztmetszetét látja, mindkét esetben szociológiai kategóriaként kezelve a nemzetiiséget.

Mikó Imre 130 lapnyi kis könyvének legnagyobb jelentőségét abban látjuk, hogy nem vész el „a falu” szemléletében. Egyrészt az üres általánosságok helyett az egyes, konkrét falvakat tekinti irányadónak, másrészt nem reked meg az adott községcsoport problémáinál, hanem azokat mintegy társadalmi mintának, échantilonnak tekintve, a romániai magyarság egészét érintő következtetésekre jut.

A falu Mikó Imre felfogásában is központi jelentőségű. Az ő könyve mégsem illik bele az akkor általános falu-orientáció körébe. Talán éppen azért, mert nem annak a kétségbeesett kísérletnek a tükrözése, amely a falut s vele együtt azt a bizonyos 72%-ot a kor valóságától elszakítva próbálta megtartani. De erről ő maga ír a legvilágosabban: „...ma gazdasági és társadalmi erőkből keressük az erdélyi probléma megoldását, fel kell tehát mérnünk, hogy az erdélyiség mit jelent a tömegek életében, s mennyiben lehet mozgatóereje az új társadalmi rend kialakulásának.”

Ma már a falu és a város közötti százalékos arány miatt semmiféle szociológiai felmérés sem lehet a szocialista Romániában falucentrikus. És nem lehet az még akkor sem, ha vizsgálati tárgyal a falut választjuk. A mai falu sem gazdaságilag, sem kulturálisan nem önálló. Különösen az utóbbi kell hogy meggondolkoztasson bennünket. A falu mind kisebb mértékben lehet sajátos kultúrártékek spontán létrehozója. Ugyanakkor rendkívüli mértékben megnövekedett az iskolán és számtalan más csatornán keresztül *közvetített*, a faluba kívülről betáplált kultúra szerepe. A falut mind gazdasági, mind kulturális vonatkozásban egy nagyobb közösség részének, egyáltalán az egészről függő résznek kell tekintenünk. A város és falu közötti legnagyobb különbségeket jelelő önálló, autarkikus faluközösség megszűnt. A munkásnak és a parasztnak a termelésben elfoglalt helye és a kultúrához való viszonya mind hasonlóbbá válik.

A társadalmi struktúra ilyen irányú alakulása lehetővé teszi, hogy a falut és a várost elválaszthatatlan egységben vizsgáljuk.

Molnár Gusztáv

Ifjúság és zene

Ifjúság és zene viszonya összetett probléma, hiszen nem beszélhetünk egyértelműen a zene különböző, egymástól mindinkább élesen elhatárolt rétegeihez való viszonyról. A beat-zene, a népzene vagy a klasszikus, komoly zenéhez való viszonyulás külön-külön is fontos kérdések, melyek nemcsak a zenei ízlés hatáskörébe tartoznak, hanem mélyebb, szociológiai-kultúrtörténeti vonatkozásúak is.

A technika és kommunikációs eszközök mai fejlettségi szintje nagy vonalakban egyforma lehetőséget nyújt minden ifjú számára, hogy olyan zenét hallgasson, amelyet igényel. Senki sincs elzárva a zene egyik rétegétől sem, a kérdés csupán az egyéni érdeklődés minősége és iránya.

Legnagyobb népszerűsége az ifjúság körében kétségtelenül a beat-zenének van. Ez a népszerűség nemcsak a zene-szakértők körében, hanem egyre inkább a szociológusok között is állandó vitatéma.

Ma már tisztázott probléma, hogy a beat tulajdonképpen nem stílus, hanem műfaj, s kifejezőeszközeinek kelléktárában ugyanúgy szerepel az érzelmes melódia, tomboló ritmus, elektromos gitárkíséret, mint a maximálisra felfokozott hangerősség. Ezek együttesen eredményezik a csak önmagáért lét-

rehozott eksztázist. Az eksztázis-állapot nem jöhetne létre, ha nem valósulna meg a beat-zenében a XX. század más területén sehol ilyen fokon nem létező szerves kapcsolat a zene, előadó és hallgatóság között. Ez a kapcsolat annyira szoros, annyira szakadéktelen, hogy az aktív zenélésben való részvétel kényszerét tartalmazza, mely füttyülésben, dobolásban, tombolásban nyilvánul meg. A memóriában könnyen megragadó dallam, a közönyt nem tűró ritmus, felfokozott hangerő magával sodorja a hallgatóságot az eksztázis felé, mely a közönséget közösséggé olvasztja egybe. A feszültségnek ilyen oldódása, a gátakat feltörő elernyedés a kritikus pillantásoktól való védettség és a közönség erejéből való merítés illúzióját kelti. Ezért igényli a beat-zenét az ifjúság, mely a XX. század civilizációjának előnyei mellett a zajos, gyors ritmusú élet sodrában él.

Tartalmában a beat egy nemzedék önálló térhódítása a művészet területén. Fóruma ez a minden megszokott ellen fiatalos szertelenséggel lázadó, minden területen önállóságért küzdő és nagyrészt önállósodott ifjúságnak, de lehet a középszerű igények leple is.

Az ifjúsághoz közel álló, az ifjúságban benne élő indulatok, érzelmek kifejezése olyan eszközökkel valósul meg, melyek megértése, követése különösebb előismereteket, figyelmet nem igényel. Könnyed dallam, pregnáns ritmus, néhol már sablonossá vált hangszerelés — olyan jelrendszer, melynek megértése nem kérdéses. Ez a tény önmagában még nem degradálja a beat-zenét, mely mint minden műfaj, jó és rossz művekben egyaránt bővelkedik.

Népszerűsége nem negatív jelenség, ha biztos ízléssel szelektál az ifjúság jó, középszerű és gyenge alkotások között, és ha nem ez a zenei érdeklődés egyetlen megnyilvánulási formája. Sajnos, az ifjúság elég nagy csoportjánál fennáll ez utóbbi helyzet, és itt a pedagógusoknak, műsorpolitikát irányítóknak kell tenniük a legtöbbet, mert ha már nagy mennyiségben jut valamihez az ifjúság, az feltétlenül színvonalas legyen. Az ízlés kialakítása csak zenei neveléssel érthető el. Fel kell tudnunk kelteni az érdeklődést más irányban is, a tájékozódást pedig értékes művek elemzésével, megkedveltetésével kell segíteni.

A klasszikus zene iránt megnyilvánuló érdeklődésen belül figyelemre méltó, hogy a hangversenyközönség nagy százalékát az ifjúság adja. Mégis találkozunk az ifjúság számottevő rétegében is a teljesen elutasító magatartással. Mi az oka ennek? A kérdés megválaszolásában néhány szempontot, mellyel a beat népszerűségének vizsgálatakor élünk, meg kell tartanunk továbbra is.

Zene, előadó és közönség között nem valósul meg — technikai okok miatt nem is valósulhat meg — az a szoros kapcsolat, mely a zenélésben való aktív részvétellel érne fel. A zenei formákban kifejezésre jutó tartalom követése a zenei forma követését s a zenei gondolatok alakulásával való együtt-haladást, vagyis az aktív zenehallgatást igényli, mely ma már egyetlen formája a lehetséges aktivitásnak zenehallgatás közben (nem mint Bach korában, amikor a Passio koráljait együtt énekelte az egész gyülekezet).

A szubjektív tartalom befogadása feltételezi ezt a figyelmet, mely kizárja a félfüllel való hallgatást, a felületességet. A zene nem „musica pura”, bár hajlamosak vagyunk így hallgatni. Konkrét társadalmi-politikai-művészeti viszonyokban kifejeződő korok problematikáját süríti még akkor is, ha ezek a problémák távol állnak a ma emberétől. Megérzésük és megértésük nem valósulhat meg, csak ha megtanuljuk és az ifjúságot megtanítjuk helyesen hallgatni a zenét. Munkát igényel, mint minden, ami igazi érték, de bőségesen visszafizeti a fáradságot, a közös munkát a műélvezet, melynek szintjére csak így juthatunk el.

A komoly zene megkedveléséhez egyengethetjük az utat az aktív zenélés bővítésével. Legfontosabb szerepet a Kodálytól sokat hangoztatott énekhang töltheti be; az iskolai körusok repertoárját kellene bővíteni preklasszikus, klasszikus, sőt modern művekkel is. Sajnos, technikai nehézségekkel kell számolnunk, hiszen ifjúságunk zeneileg kevésbé képzett, mint irodalmilag. Olvasni mindenki tud, de a kottaolvasás csak kevesek privilégiuma, pedig a holt jegyekből életre kelteni a zenét élmény, mely döntő, elhatározó jellegű lehet a további tájékozódásban. Itt alakíthatjuk ki az igényét az igazi művészettel való állandó kapcsolatnak, a biztos értékítéletet.

Az ifjú hangversenylátogatók csoportja is felvet problémákat. Az újtól, moderntől való idegenkedés elég gyakori jelenség. Magyarázható ez a tény azzal is, hogy bár e zene korunk valóságának kifejezője (tehát tartalmában közel áll hozzánk), eszközeiben forradalmian új, szokatlan. A zenetörténet még ki nem értékelhető fejezete ez, mely körül magasztaló és elmarasztaló vélemények vannak. Szélsőséges, öncélú kísérletek mellett, melyek a művészetet a teljesség átfogása helyett leszűkítik egy érzelem vagy lelkiállapot kifejezésére, megtaláljuk a haladó hagyományt folytató, a modern ember problematikáját új eszközökkel gazdagító zenei műveket is. A művek értékét persze az idő dönti el, de a mi viszonyunk a modern zenéhez gátaakat emelő előítéletek nélküli kellene legyen, hogy ízlésünk, szelektív ösztönünk válassza ki azt, ami nekünk itt és most érték.

A modern zenétől való idegenkedés egyik oka az is, hogy ismerkedésünk a zeneirodalommal általában időrendi sorrendet követ, és ez néha hátrányosnak bizonyul, mert csak ezt vagy csak azt szokja meg az ifjúság. Ha viszont az ifjú egyszerre ismerkedik meg Beethoven és Bartók, Bach, Britten, Enescu, Debussy zenéjével, akkor nincs lehetőség rá, hogy előítéleteket alakítson ki az újjal szemben. Fontos, hogy minél több jó művet hallgathassunk meg, és minél többször.

A harmadik nagyon fontos kérdés viszonyunk a népzenehez. A népzene élő valóság, különösen erős hagyomány falvainkban, szerves része az ifjúság életének. De az élő népdalhagyománytól elszakadt, városban nevelkedő ifjak számára is fontos a népzenei anyanyelv megismerése, mely első lépcsőfok a zenei nevelésben, az igazi művészi értékkel való első találkozás, s ez minél hamarabb következik be, annál előnyösebb az egyéniség alakulása szempontjából.

A népzene, mentes lévén mindenfajta szakadéktól, mert kollektív tudat kifejezője — szerzők és előadók személyiségének érvényesülése nélkül, s így döntő stíluskülönbségeket sem szülhet természetesen —, nagyszerű eszköze a zenei nevelésnek, a művészi ízlés kialakításának, a fennálló szakadékok áthidalásának. Ezért építette Kodály a zenei nevelés rendszerét a népdalra. Módszere gyümölcsözőnek bizonyult, és ma már az egész világon elismerik jelentőségét. Rajtunk áll, hogy gyakorlatba vigyük át tanításait, így javítva a zenei nevelés minőségét.

Bálint Éva

Diákházasságok

A diákcsalád olyan társadalmi probléma, amelyre a szociológia is felfigyel. Oly sokoldalú, szinte ismeretlen jelenségről van ugyanis szó, amely a családszociológia és az oktatás-szociológia határterületén található, mert mint család különbözik a megszokottól, tagjai viszont mint diákok, bizonyos mértékben különböznek a többi hallgatótól. A család egyik fő jellemzője az együttélés. A mi esetünkben viszont több házastársnál ilyesméről, legalábbis a tanulmányok idején, nem lehet szó, mert gyakran földrajzi távolságok választják el őket egymástól, és csak ritkán (hetente, havonta vagy csak a vakációban) találkoznak.

A diákcsaládnak több jellemzője van (mind a családhoz, mind a diákhoz viszonyítva). Ezek közül megemlítnék néhányat: legalább egynek a házastársak közül (ha nem mind a kettőnek) nincs még biztosítva a társadalmi helyzete, anyagilag nem függetlenek, nincs külön lakásuk.

A házas diákok szociológiai felmérését indokolja: a házasságkötés a diákevek alatt tömegjelenség.

Kutatásunkat a Babeş—Bolyai Tudományegyetem házas diákjai között végeztük kérdőív alapján. A főbb kérdések a következők voltak:

— *személyi adatok* (mikor házasodtak össze, hol laknak, a férj vagy a feleség foglalkozása, gyermekek száma);

— *professzionális felkészültséget érintő kérdések* (év végi általános osztályzat, milyenek tartja az oktatási programot, a háztartásban eltöltött munka hány órát vesz igénybe, lemondana-e egy jó kihelyezésről azért, hogy közelebb legyen férjéhez, illetve feleségéhez);

— *a férj és a feleség viszonya a családban* (mi az oka a nézeteltéréseknek, ki mond le könnyebben a véleményéről, ki határoz bizonyos problémákban, mi a legfontosabb családi problémájuk, amelyet minél hamarabb meg szeretnének oldani);

— *a gyermekgondozással kapcsolatos kérdések* (ki vigyáz a gyermekre, akarnak-e gyermeket vagy sem);

— *anyagi problémák* (ki támogatja anyagilag a családot, van-e önálló jövedelme egyik vagy másik házastársnak);

— *a baráti kör felbomlására és újraalakulására vonatkozó kérdések* (volt-e barátja a házasság előtt, a házasság után ezek a kapcsolatok megmaradtak vagy megszakadtak-e, a házasság után milyen baráti kört alakított ki magának).

Összesen 243 diák töltötte ki a kérdőívet. Ha a házas diákok fakultások szerinti összetételét elemezzük, kitűnik, hogy számuk nagyobb a humán jellegű karokon, mint a reál-szakokon. Ez azzal magyarázható, hogy az oktatási program a humán karokon viszonylag lazább. Így az időigényesebb családi életforma kevésbé gátolja a szakmai felkészülést, s ezért inkább megengedhető. Az egyetemi évek teltével a házasságkötések száma egyre nő (ha eltekintünk ama ritka esetektől, amikor a diák már mint házas iratkozott be az egyetemre). Az utolsó évben a házas diákok száma több mint kétszerese a negyedik évének. Ha a nemi összetételt vesszük alapul, kiderül, hogy a férjzett hallgatók száma 26%-kal nagyobb a fiúkénál. Ennek magyarázata abban található, hogy a lányok inkább keresik a férjhezmenési lehetőséget a diákevek alatt, hogy meglegyen a biztonság-érzésük: ne érezzék magukat egyedül a termelésbe való kihelyezés után.

A tanulmányozott mintatömegnek több mint egyharmada esetében mindkét házastárs diák (39%). A leggyakrabban a feleség is, a férj is ugyanazon kar hallgatója. Ezután következik ama diákcsaládok száma, ahol a férj és a feleség más-más fakultás hallgatója (filozófia—agronómia, filológia—műegyetem, filozófia—matematika). A legkisebb ama házasok száma, akik ugyanazon humán vagy reál jellegű fakultás más-más szakjának hallgatói (matematika—fizika, jog—közgazdaság, biológia—kémia).

Sorrendben ezután következnek azok a családok, ahol csak a feleség diák. A férjek foglalkozása: mérnök, tanár, orvos, tisztviselő, technikus, munkás. Azokban a családokban, ahol a férj a diák, a feleség technikus, tanárnő, tisztviselőnő, munkásnő.

Ami a lakást illeti, a legtöbb házas hallgató diákoththonban lakik (36,21%), albérletben 30,04%, szülőknél 23,45%, saját lakásban 6,99%, rokonoknál 2,46%.

A szakmai felkészülés és a szakmai eszmény tekintetében sajátos a helyzet: sok diáknak a háztartásban is kell dolgoznia, naponta 1—2 vagy több órát. A statisztikai elemzés igazolta azt a feltevést, hogy a háztartásban ledolgozott órák számának növekedésével az év végi jegyek csökkenő tendenciát mutatnak. Ez a jelenség a lányoknál sokkal hangsúlyozottabb, mint a fiúknál, hiszen többet kell doi-

gozniuk otthon. Azok a diákok, akiknek jegyei 8—10-es között vannak, és naponta több mint 2 órát dolgoznak a háztartásban, sokkal kevesebben vannak, mint azok, akik 1 óránál kevesebbet dolgoznak otthon. Mégsem lehet azt mondani, hogy a szakmai felkészültséget csak ez a tényező (a háztartásban eltöltött órák száma) befolyásolja. Itt még közbejönnek bizonyos egyéni adottságok is, amelyeknek a vizsgálata mélyebb pszichológiai kutatást igényel.

Viszonylag csekély azoknak a házasságban maradó diákoknak a száma, akik valamilyen tevékenységet fejtenek ki, hogy pénzt keressenek (összesen 36). Ha összehasonlítjuk a diákok tanulmányi eredményeit, kiderül, hogy a kereső tevékenységet folytatók jegyei jobbák, mint a nem keresőké. Ez azzal magarázható, hogy az eleve jobb tanulmányi eredményeket elérő hallgatók inkább vállalhatnak jövedelmi forrást jelentő tevékenységet.

Ezért természetesnek tűnik, hogy a következő kérdésre: milyennek találja az egyetemi programot (nagyon zsúfolt, zsúfolt, megfelelő, egyáltalán nem zsúfolt), a háztartásban is dolgozó fiatalasszonyok többnyire nagyon zsúfoltnak és zsúfolt-nak tekintik. Ezt a táblázat adatai is szemléltetik.

	NAGYON ZSÚFOLT	ZSÚFOLT	MEGFELELŐ	EGYÁLTALÁN NEM ZSÚ- FOLT	ÖSSZESEN
<i>Fiúk</i>	16 16,84%	29 30,53%	45 47,37%	5 5,26%	95
<i>Lányok</i>	32 21,62%	50 33,78%	65 43,92%	1 0,68%	148
<i>Össze- sen</i>	48 19,75%	79 32,51%	110 45,27%	6 2,47%	243 100%

Arra a kérdésre adott válasz: „lemondana egy jó elhelyezkedésről, hogy közel legyen férjéhez (feleségéhez)“, nagymértékben indokolja a diákevekben kötött házasságok célját. Nevezetesen azt, hogy együtt legyenek az egyetem elvégzése után, még akkor is, ha az a pályafutás rovására történik. A 243 válaszból 208 (85,59%) lemondana, 33 (13,99%) nem mondana le, 2 (0,82%) viszont még nem tudja, még nem gondolkozott e kérdésen. Általában azok a diákok nem mondanak le, akiknek házasságából hiányzik a harmónia, vagy azok, akiknek esetében a férj vagy a feleség nem diák, munkahelyük pedig falun vagy kisvárosban van.

*

Ami a házasságkötés indítékait illeti, az anketát előtt feltételeztük, hogy az általános okokon kívül (szerelem, kölcsönös tisztelet) még van más motiváció is, amely siettetni a házasságkötést. 109-en csakugyan a szerelmet tartják a házasság legfőbb tényezőjének. Van a házasságkötésnek egy másik kategóriája, amely elhatalmasította volna a házasságkötést az egyetem befejezése utánra, de az a tény, hogy a jelenlegi férj vagy feleség hamarabb végzett, házasságot kötöttek, főleg azért, hogy Kolozsváron együtt maradjanak, vagy azért, hogy odahelyezzék, ahol a már végzett feleség vagy férj dolgozik.

Azoknál, akik már házasságban voltak, amikor beiratkoztak az egyetemre, a motiváció nagyon változó. Részben azért iratkoztak be, hogy folytassák tanul-

mányaikat a kiválasztott szakterületen, részben jó értelemben vett becsvágyból (a férj vagy a feleség már egyetemet végzett), a jobb anyagi helyzetért vagy egyszerűen magasabb társadalmi státusz eléréséért. A reális női egyenjogúság bizonyítéka, hogy a házasságkötés után egyetemre iratkoztak 46%-a nő, 54%-a pedig férfi. A köztudatban bizonyos mértékig még él az az előítélet, mely szerint a nőnek a férjhezmenés után megszűnt a társadalmi szerepe. Felvételünk adatai is bizonyítják, hogy a házasságkötés után e szerep nem szűnik meg, hanem bizonyos esetekben a család biztosítja ezt a lehetőséget, vagy ha nem is ösztönzi, de nem is akadályozza meg.

Ahhoz, hogy konkrétabb képet kapjunk a férj és a feleség viszonyáról a diákcsaládban, megkérdeztük, ki határoz olyan problémákban, mint: óralátogatás, vizsgán való megjelenés, élelmiszerbevásárlás, háztartási cikkek beszerzése, a pénz felhasználásának módja, szórakozás, rokoni, baráti látogatás. A sajátágosan diákp problémákban mindketten ugyanabban a mértékben döntenek, ha mindketten diákok. Viszont, ha csak egyikük diák, akkor a diák házastársé a döntő szó. A többi kérdésre is leggyakrabban az volt a válasz, hogy „mindketten ugyanabban a mértékben“. Itt némi eltolódás tapasztalható a nők „javára“, tehát ők határoznak nagyobb mértékben azokban a problémákban, amelyek szigorúan a háztartási teendőkre vonatkoznak. A férj szava nagyobb súllyal esik latba ama családi problémák megoldásában, amelyek nem tartoznak szorosan a háztartás körébe.

Noha a feleség dönt nagyobb mértékben a háztartási teendőket illetően, ugyanakkor ő mond le inkább véleményéről a családban keletkező jelentősebb viták során. Nyilván a döntés és a lemondás közé nem lehet szimplista módon egyenlőségi jelet tenni, az adatok mégis amellettszólnak, hogy az elvi kérdésekkel kapcsolatos vitákban inkább a feleség mond le az önálló véleményalkotásról.

Mint már említettem, a diákházasság egyik jellemzője az, hogy a család legáltalább egyik tagjának még nem biztosított a társadalmi helyzete. Eppen ezért, arra a kérdésre: „Mi a legfontosabb probléma, amelyet minél előbb meg szeretnének oldani?“, a legtöbben a tanulmányok elvégzésének, a termelésben való elhelyezkedésnek a szükségességét hangsúlyozták. Hierarchikus sorrendben ez után a lakásprobléma megoldása áll, valamint az anyagi helyzet megjavítása.

A családi nézeteltérések jellegére vonatkozó kérdésekre a legtöbben azzal válaszoltak, hogy „nincs nézeteltérésünk“. Persze, kivételek itt is vannak. E tekintetben a meg nem értés oka főleg a mindennapi problémákkal meg a szülőkkel való kapcsolatokkal áll összefüggésben. Ez abból is következik, hogy a diákoknak még nincs anyagi önállóságuk, s így a szülők beavatkozása a fiatalok életébe elég nagymértékű. Ez elkerülhetetlenül vitákat szül.

A megkérdezettek 70%-át segítik anyagilag a szülők. Ez a segítség sokkal nagyobb azoknál a családoknál, ahol mindkét fél diák, de nem hiányzik ott sem, ahol az egyik már kereső. A gyermeknevelés is nagymértékben a nagyszülőkre hárul,

Az időleges anyagi nehézségek ellenére a megkérdezett házas hallgatónak több mint 70%-a akar gyermeket, hiszen „egy család elképzelhetetlen gyermek nélkül“. Ama diákok közül, akiknek már van két gyermekük, csak 22,2% akar még egyet, azok közül, akiknek csak egy van, 62%. A gyermektelenek 82,38%-a kíván utódot. Azok, akik nem akarnak gyermeket, fontosnak tartották hangsúlyozni, hogy „egyelőre nem akarunk, amíg nincsenek megfelelő körülmények a felneveléséhez“. Ez is cáfolja azt az előítéletet, hogy a mai fiatal családban felelőtlenység uralkodik, s nem vállalják a gyermeknevelést, mert nem jut elég idő a szórakozásra. Az idézett adatok önmagukban beszélnek erről a kérdésről.

Végül érdemes megemlíteni a baráti kör alakulását és újralakulását a házasságkötés után. Nem új dolog az, hogy a baráti kört nagymértékben az azonos érdeklődés, közös problematika alakítja ki és tartja össze. A házasságkötés előtti baráti köre inkább nem házasokból tevődött össze, a házasság után viszont megszakadnak vagy gyengülnek az érzelmi kapcsolatok ezekkel a barátokkal, és kialakul egy új kör, amelynek tagjai szintén házások. Nem jelentéktelen helyet foglalnak el viszont azok a barátok, akik szintén egyetemi hallgatók, ami azt mutatja, hogy ugyanolyan mértékben kötöttek a diák-problematikához, mint a családhoz.

E futó vizsgálódás nem meríthette ki a diákcsaládok sokrétű problematikáját. E tekintetben még egyéb társadalmi, anyagi, kulturális, társadalomlélektani vonatkozások feltárása vár a további kutatásra.

Sallay Ibolya

33 diáklap

Már jó négy éve közkezen forognak az iskolai folyóiratok, s így várható és természetes lépésnek tűnt az Oktatásügyi Minisztérium és a Diákszövetség 1968. szeptember 20-i határozata és a főiskoláknak megküldött leirata, melynek értelmében a felsőoktatási intézmények diákjai is lapot indíthatnak. A lapok minden tanintézetben a Diákszövetség sajtóorgánumaként működnek.

*

A nagyobb egyetemi központokban, ahol az egyetemi hallgatók már korábban is szervezett körű tevékenységet folytattak, többségük eléggé szakképzettnek, sőt magabiztosnak érezte magát, hogy egy egész folyóiratot szerkesszen és megírjon. A leirat közzététele után néhány fiatal jóformán minden biztatás nélkül szövetkezett, s az egyetem segítségét kérte egy lap alapítására. Előfordult az is, hogy egy önképzőkör — így a kolozsvári Echinox — szinte saját orgánumaként indított folyóiratot, s ez nőtt rendre országosan értékelt sajtótermékké. Ilyen esetekben a lelkesedés kapcsolja össze a fiatalokat. Önszántukból vállalják a nem kis megterhelést és felelősséget. Minden cikkért, minden oldalért megküzdének, és érzik is értelmét munkájuknak. Ha az egyetem vezetősége nem köti meg túlságosan kezüket, a kis kollektívák tekintélyes, önbizalommal rendelkező, életképes szerkesztősséggé kovácsolódnak. Kialakul a belső munkamegosztás, és a szerkesztés tervszerűvé válik. Erezhető ez már a lapok 2—3. számán.

De mi történik kisebb intézetekben, ahol a diákok nem lelkesednek eléggé, felkészültségük sem ilyen irányú? Fordított folyamattal találkozunk. Eleinte a rektori hivatal vár, majd tekintélykérdést csinál egy lap indításából, s magára vállalja a kezdeményező szerepet. Ilyenkor aztán a szerkesztő bizottságot *kinevezik* lehetőleg sok tanár bevonásával... A folyóiratnak jól-rosszul, de meg kell indulnia, s a szerkesztők nem önmagukkal és diáktársaikkal, hanem a rektori hivattal szemben felelnek a hibákért, a számok késéséért és az eladatlanul heverő példányokért. Érthető, hogy az ilyen lap lassú haldoklásra van ítélve.

Minden folyóirat sikerének titka a tervszerű szerkesztés. Diáklapok esetében ez a legnagyobb és legnehezebben megoldható probléma. Az első egy-két szám még csak összeverődik valahogy, s ha ezek jól ütnek ki, akkor a következő néhány számhoz még lehet cikkírókat toborozni egy előzetes tervnek megfelelően. De vajon meddig tart a lelkesedés? 150—200 gépelt oldal összegyűjtése hónaponként a nagy egyetemek esetében is komoly munkát igényel, a tehetséges tollforgatók egész gárdájára van szükség. A szerkesztők szívesen dolgoznak, ha lapjuk sikeres. A di-

cséret mégiscsak az övék, a munkatársak azonban hamar rájönnek, hogy írásaikat országos folyóiratok is szívesen közlik, s így történik meg aztán, hogy a diáklap csak ugródeszka lesz. A jól fizető hírlapok, folyóiratok csábításának kevesen állnak ellent. Legfeljebb a „termékenyebb” szerzők juttatnak néha a diáklapnak is. Még a sajtóvisszhang is elenyészően kevés az első számok ünnepélyes üdvözlése után. Aki pedig már közölt néhány cikket, az nem tekinti olyan nagy csodának, ha neve nyomtatásban megjelenik, s többre: biztatásra vágyik.

Egy másik meggondolkoztató jelenség az, hogy — amint már említettük — a lapok alapításába „felülről”, a főiskolák vezetősége részéről is „besegítettek”. Így megbolygattak egy eleinte természetes folyamatot.

Erről az tanúskodik, mennyire rendszertelen a lapok megjelenése, változik a terjedelme (általában csökken), egyre gyakoribbak az összevont számok, hogy a tartalmi elsőkétesedéskor ne is beszéljünk. Érthető, ha sok kéziratra van szükség, csökkennek a követelmények. A lényeg, hogy kihozzák az oldalszámot — ami gyakran még így sem sikerül.

A szerkesztést nagyon megnehezíti a lassú megjelenés. A nyomda legtöbb esetben „szívességet” tesz, ha kinyomtat egy diáklapot, s meg is kéri érte az árat. Az ritka eset, hogy szerződést kössön a rendszeresen megjelenő diáklapokkal, de ez esetben is a nyomdai munkák legalább egy hónapot vesznek igénybe. Ha figyelembe vesszük a technikai szerkesztés időszakát és a lassú terjesztést, kitűnik, hogy a szerkesztők jó két hónapra előre dolgoznak. Ez nagyon is hangsúlyozottá teszi a folyóirat-jelleget, s maga után vonja az olvasóközönség leszűkülését is. Mert mit lehet hónapokkal előre megírni? Esszéket, tanulmányokat, egy-egy évforduló méltatását, esetleg könyvismertetéseket, no meg szépirodalmat. Ez pedig alig kapcsolódik a diákélethez, sőt a nem éppen tudományos kutatásban érdekelt és a nagy számú „csak diplomát szerezni óhajtok”-nak kifejezetten unalmas. Az meg gyakran humoros helyzeteket szül, hogy diákszinjárszók előadásáról, szavalóestekről, filmbemutatókról vagy tudományos köri ülésekről akkor számolnak be, amikor a legtöbbben már napirendre tértek felettük, sőt megfeledeztek róluk. Ezért sok egyetemi lap csak a *tudós* diákoknak és a tanári karnak szól. Meg is érzik ezt a tanárok, mert szinte kötelezik őket az előfizetésre — hiszen egy bizonyos összegű biztos bevételre is szükség van! De azt már nem volna nehéz összesszámolni, hogy az előfizető tanárok közül hány kapja kézhez az egyes számokat, és hány lapozza át!

Nincs megoldva a lapterjesztés kérdése sem. Van intézet, ahol ez a szerkesztőség feladatkörébe tartozik, és a ritkábban megjelenő lapoknál ez jó megoldás. A szerkesztők így saját terméküket árulják — lelkiismeretesen, mert érdekük, hogy mindenkinek eljusson és a kelendőségből lemeríthetik sikerüket is. Egy nagyobb főiskola esetében azonban, ha 6—8 kar és megannyi épület bonyolítja az áttekinthetőséget, s ugyanakkor a lap is havonta jelenik meg — lehetetlenné válik a szerkesztőség részvétele a terjesztésben. A terjesztést megnehezíti a példányonkénti elég magas ár. Egy-egy *Utunk*-terjedelmű lapért, ha 2000—3000 példányban jelenik meg, 2—3 lejt kérnek, de kis intézményeknél csökken a példányszám, és nő az ár. Mert az önköltséget legalább hozzávetőlegesen a bevételből kell fedezni, de kérdés, hogy a lap megéri-e az árat. Evente kétszer minden diák hajlandó áldozni egyeteme sajtóorgánumáért, főleg ha érdekes anyagot közöl, a hónaponkénti megjelenés azonban túlságosan megszokottá válik. Elég egy gyengébb szám, s legközelebb a diák alaposan meggondolja, fizessen-e. Annál rosszabb a helyzet, ha — mint sok egyetemen teszik — a diákszövetségi juttatásokat az előfizetésről szóló papír felmutatásához kötik.

És milyen megoldás kínálkozik?

*

A közölt anyag profilját nem lehet megváltoztatni. Az a próbálkozás, hogy egyes lapok sportrovatot és humoros oldalakat állítottak össze, többnyire kudarcot vallott. Az első rég elavulttá vált a megjelenés idejére, a második — amúgy is kényes műfaj — nem talált szakavatott mesterekre, s legfeljebb közismert viccek, anekdoták ismétlésére, esetleg sikerültebb humoros rajzok közlésére szorítkozott.

Mindenekelőtt a megjelenést kellene gyorsabbá tenni. Ez magától is éreztetné hatását a közölt anyagon. Sokkal közvetlenebbül lehetne reagálni a diákélet eseményeire. A legsikeresebb és rendszeresen megjelenő folyóiratokat kitüntethetnék a postai terjesztés jogával. Neves írók, közéleti személyiségek ismerték el, hogy egyik-másik diáklap országos folyóiratokkal is felveszi a versenyt.

A megjelenő diáklapok teljes felmérése, értékelése egyelőre megoldhatatlan. Egyrészt többségük még kialakulóban van, egy-két szám után nehéz megítélni, másrészt aligha találunk az országban olyan könyvtárat, amely mindegyik lap eddigi teljes sorozatát összegyűjtötte volna. Legtöbb esetben a megjelenés és a számozás is annyira rendetlen, hogy következtetni sem könnyű: hányadik évfolyam hányadik számát tartjuk kezünkben.

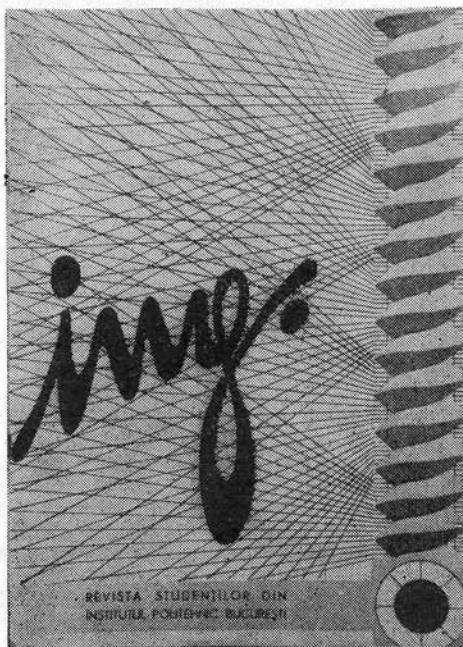
*

Pontosan 33 főiskolai lapról van tudomásunk, s ezekből kilenc a fővárosban jelenik meg. Köztük legtekintélyesebb a 20 oldalas *Universitas*, a bukaresti tudományegyetem lapja; az Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet hallgatói a *Medicinistul*. A Közgazdaságtudományi Főiskola hallgatói a *Forum Academiae* kiadásával jelentkeznek. Bukaresti lap az *Ing* (Politechnikai Intézet), az *Amfion* (Műépítészeti Főiskola), az *Orfeu* (Ciprian Porumbescu Zeneművészeti Konzervatórium), a *Semina* (Nicolae Bălcescu Mezőgazdasági Akadémia), a *Fulmen* (Kőolaj- és Gázkitermelési Geológiai Főiskola) és a *Palestra* (Testnevelési Főiskola) is. Havonta jelenik meg, igen rendszeresen, a temesvári Politechnikai Intézet lapja, a *Micron*. Mellette sorakozik fel a *Sigma*, a *Viața politehnicii* és az *Orizont*, a brassói, iași-i és petrozsényi politechnikai intézetek lapja. Feltűnő, hogy az aránylag kevés diákkal, kisvárosban dolgozó 3 éves pedagógiai főiskolák is milyen sok diákfolyóiratot hoztak létre: *Gaudeamus* (Bakó), *Orientali* (Galac), *Ex ponto* (Konstanca), *Athenaeum* (Marosvásárhely), *Nord* (Nagybánya), *Gaudeamus* (Nagyvárad), *Iuventus* (Pitești), *Studium* (Suceava). A iași-i, a temesvári és a craiovai tudományegyetemek hallgatói az *Alma mater*, a *Forum* és a *Cadran universitar* megjelenésével igyekeznek nevüket beírni a diáksajtó történetébe. A temesvári mezőgazdászok az *Agraria*, az orvos-tanhallgatók a *Scalpelu* címet adták diákfolyóiratuknak.

Legtöbbjük 40 × 31-es újság-formában jelenik meg. Elég gyakori a 28 × 20-as füzet-forma is. Aránylag kevés diákfolyóirat választotta a 24 × 16-os fűzött alakot, pedig a ritkábban megjelenő sajtótermékeknek ez nagyon előnyös: igazi folyóirat-jelleget kölcsönöz — maradandóbb értékeket tételez fel.

Néhány szót ejtünk a Kolozsvárt megjelenő négy diáklapról.

A Babeș-Bolyai Tudományegyetem diákszövetségének sajtószerve, az *Echinox*, országos viszonylatban is előkelő helyet foglal el. Ez év (II. évfolyam) áprilisáig megjelent 14 száma terjedelmében is nagy teljesítmény. Általában havonta jelenik meg (szünetekben összevont számokkal) 24 oldalas terjedelemben, újságformátumban. Az első oldalak vezércikk-jellegű írásait rendszerint irodalmi rész követi. Irodalomkritikát, tanulmányokat, irodalmi interjúkat és eredeti alkotásokat gyűjtenek össze. Ezután következik a terjedelmes filozófiai anyag és a történelem. Gyakran közölnek kiadatlan levéltári okmányokat is. A magyar és német nyelvű oldalak után a természettudományos írásokat, útibeszámolókat és az esetleges folytatásokat olvashatjuk. Az utolsó oldalak tartalmazzák a szerkesztői levelezést és az egyetemi élet híreit. Immár hagyománnyá vált, hogy a 24. oldalon műfordításokat gyűjtsenek csokorba. Képanyagukat általában egy-egy festő alkotásaiból válogatják össze, ami biztosítja az oldalak összhangját.

kesztői értékek, sem rossz versekkel, elsőséppelt viccekkel szórakoztatni. Ha továbbra is csak ritkán jelenik meg, amikor elegendő, zenével kapcsolatos anyag gyűl össze, akkor nem kell félnünk a lap színvonalának esésétől.

Sajnos a Politechnikai Intézet *Traietorii* című lapjáról nem szólhatunk ilyen elismeréssel. Első számuk (2000 példányban jelent meg!) egységes arcéle alig körvonalazódik. Mindent szeretnének közölni, s jó, ha az olvasó talál két-három érdekesebb cikket. Időközben megjelent második számuk is, de a szerkesztők, úgy látszik, visszariadtak a nyomtatás nehézségeitől, s a kényelmesebb, házilag is megoldható könyvnyomtatásra tértek át. Ez aligha válik a lap előnyére.

Főiskolai lapjaink közül egy teljesen magyar nyelvű, három közül magyar nyelvű cikkeket is. Ezekkel külön is foglalkozunk. Mindegyik újságformátumban jelenik meg.

A legnagyobb elismerés hangján kell szólnunk a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola diákjainak *Thália* című lapjáról. Eddigi számaikkal bebizonyították, hogy kis intézet is tud színvonalas lapot szerkeszteni, ha a diákok lelkesedéssel és saját akaratukból dolgoznak. Gyorsan elkel minden számuk, s bár alig egyéves múltra tekintenek vissza, elindultak az országos hírnév felé. Sikerük titka — akár az *Intermezzo* esetében is —: saját munkájukat, művészetágukat állítják lapjuk előterében. Így jelentetik meg az első hazai magyar nyelvű színházi

Jóval kisebb példányszámban (2000 példány) és sokkal rendszertelenebbül jelenik meg a kolozsvári Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet lapja, a *Dialog*. Újságformátumú nyolc oldalukon még az 5. szám után sem találták meg saját hangjukat, s nem körvonalazódnak szerkesztőségi céljaik sem. Majd mindegyik számukban egy-egy neves professzorukat ünneplik, két oldalas kerekasztal-beszélgetéseket rendeznek, egy oldalt juttatnak a szépirodalomnak és a humornak is. Az olvasónak mindenképpen az az érzése támad: a szerkesztők csak azért dolgoznak, hogy nyomtatott szöveget mutathassanak fel.

Bár csak egy száma jelent meg, tartalomra és külsőre is sokat ígér a kolozsvári Gh. Dima Zeneművészeti Főiskola füzetszerű folyóirata, az *Intermezzo*. 28 oldal zenérei zenészeknek és mindenkinek, aki figyelemmel követi városunk hangversenyéletét. Szimbolikus a borítón található két kitűnő felvétel: egy zongora billentyűi és Kolozsvár látképe a Fellegvárról. Igazi zenei folyóiratot tartunk kezünkben, s csak azt sajnáljuk, hogy 500 példánya a legszűkebb közönséghez is alig juthatott el. Mert azt becsüljük ebben a lapban, hogy nem akar többet adni, mint amihez szer-

lapot. Máris igyekeznek hagyományokat kialakítani: rövid életrajzzal és fényképpel mutatják be év elején a golyákat, év végén a végzősöket, országos viszonylatban figyelemmel követik a magyar nyelvű színházi előadásokat. Együttműködésre szólították fel a testvérlapokat, s a válasz nem is maradt el, az *Echinor* magyar szerkesztői egész oldalas versösszeállítást küldtek vásárhelyi kollégáiknak. Talán csak arra hívnók fel a szerkesztők figyelmét, hogy tekintetbe véve folyóiratuk jellegét, sokkal előnyösebbek összevont, 8 oldalas számaik, s ezután is törekedjenek ilyen terjedelemtre.

Az *Echinor* 24 oldalából 1 német, 3 magyar nyelvű anyagot tartalmaz. A magyar nyelvű oldalak is többé-kevésbé átveszik az egész lap profilját, s inkább terjedelmes tanulmányokat, esszéket közölnek. Minden számban találunk szépirodalmat: verset és prózát. Legtöbbször egyetlen szerző műveiből válogatnak össze néhány alkotást, s illusztrálják is őket. A nevelő jellegű állandó rovatok közül figyelmet érdemel az „Írókról” és az „Anyanyelvünk”. Jelentősen emeli a színvonalat, hogy a szerkesztők nem szorítkoznak csak az egyetemi ifjúságra, szinte valamennyi kolozsvári főiskola hallgatóinak tollából közöltek már cikket, s munkatársaik közé bevonják a tanári kart is. A lap oldalai ma már szervesen illeszkednek be Kolozsvár szellemi életébe. Egész oldalas összeállításban foglalkozott vele az *Utunk*, az *Igazság*, s szépirodalmi műveiből átvett néhányat a *Brassói Lapok*.

Nehezebben tudjuk értékelni a marosvásárhelyi tanárképzősök és az orvostanhallgatók lapját. Mindkettő többé-kevésbé rendszeresen jelenik meg 4—6 oldalon, de egyik sem tudott eddig az átlagszínvonalon felülemelkedni. Az *Athenaeum* két nyelven, az *Aesculap* három nyelven közöl és a cikkeket keveri. Tehát egy kis oldalon román, magyar és német nyelvű szöveg is található, s ez nehezíti a szerkesztést, az áttekinthetőséget, az olvasást, még azoknak is, akik mindhárom nyelvet jól beszélnek. Éppen ezért úgy véljük, jó volna terjedelmesebb számokat megjelentetni, s azokat nyelv szempontjából oldalanként felosztani. Így a szerkesztők jobban tudnának előre tervezni, s megkímélnének egyes cikkeket attól, hogy egy számban három oldalba tagolva folytatódjanak. Több gondot kellene fordítaniok a helyesírásra és a kefelenyomatok javítására is.

*

Az egyetemi és főiskolai hallgatók lapjai már is beírták nevüket hazánk sajtótörténetébe. Az átlagszínvonalon alig néhány tudott eddig felülemelkedni, de mint jelenség a több mint harminc lap nem lebecsülendő. Ne feledjük el, hogy alig másfél éve jelent meg a minisztériumi leirat, s ez még nagyon rövid időszak ahhoz, hogy ezek a bukdácsolva indult diákfolyóiratok egységes arcú alakítsanak ki maguknak, és a kritikus objektív bírálatot mondhasson róluk. E sorokban csak az indulás nehézségeiből, felmerülő problémáinkból próbáltunk néhányat felvázolni.

Már a diáklapok jelentősége is körvonalazódik. Egyrészt lehetőséget biztosítanak a tollforgató ifjúság írásban való jelentkezésére: sok száz fiatal eddig alig-alig érvényesülő vagy éppen visszafojtott alkotási energiájának biztosítanak szabad teret. Új tehetségeket fedeznek fel és indítanak el. Másrészt biztosítják a „nagy” lapoknak, folyóiratoknak az autodidakta módon nevelt, de tapasztalt szerkesztőutánpótlást.

Gaal György

Toxa virilis

A rómaiak, akár a görögök, istennek nézték az ifjúságot: Livius Salinator, komor és vallásos férfiú, templomot emeltetett Juventas istennőnek, ki ekkor kezdte már felölni Hébé vonásait s elveszteni itálikus marconaságát és állami jellegét. Nem véletlen, hogy maga Augustus építtette újjá a szentélyt, aki a *pietas* megújítója, a *mos maiorum* felélesztője volt. Papi rendje is volt az istenségnek: viennai felirat tesz említést a *flamen Juventutis*, az Ifjúság intézményéről — ez is mutatja, milyen elterjedt és erős kultuszról van itt szó. Arról is beszél a történet, hogy annak az ifjúnak, aki felöltötte a *toxa virilis*-t, a férfitógát, adót kellett fizetnie Juventas pénztárába.

A római vallás elpusztult, csak olcsó és felületi mitológiai játékra adott alkalmat, olyanra, mint Canova giccses Hébé-szobra; elmélyült, komoly érdeklődés csak a görög mítosz és kultusz felé fordult. De ez nem változtat azon a tényen, hogy a mai napig adót kell fizetnünk, ha felöltjük a *toga virilis*-t, adót kell fizetnünk az ifjúságnak. De hogyan is fizetjük ezt, mióta *sestertiusban* nem tehetjük?

A még tapasztalatlan gondolkodó körülnéz: minek mutatkozik így a világ? Dolgok, tények, lelkek, erők, korrespondenciák, különbségek, misztériumok, akarát, vonzás zavaros halmazának, amelyben nincs rend és cél. A gondolkodó érez ugyan valamelyes rendet, rendelkezik egy alapvető intuícióval a dolgok rendszerét illetően, de ezt még nem vetette egybe magával a dologgal. Mindenki, aki valamennyire is ismeri a kelet-európai népmeséket, fel tudja sorolni erejük szerint az erdő állatait, a legesendőbbtől a leghatalmasabbig: mókus, nyúl, róka, farkas, medve. Ez a felsorolás egyetlen zoológiai szempontot sem tartalmaz, mégis néhány millió gyerek számára — evidencia. Számos mágikus osztályozásról beszélhetnénk itt, amelyeknek egy világrendező intuícióra támaszkodó jellegét az teszi nyilvánvalóvá számunkra, hogy *eltérnek* kísérleti-hipotetikus-deduktív újkori tudományunk osztályozási elveitől. Az a bizonyos „kínai enciklopédia“, amely Jorge Luís Borgest arra bírta, hogy a mai európai gondolkodás heliocentrikus kételkedő, produktív satöbbi, karakterisztikumait éppen olyan csodabogárnak fogja fel, mint mi a babiloni matematikai receptgyűjteményeket, szintén egy ilyen mágikus-metaforikus rendszerezést nyújtott. Ebből én még nem következtetném az „episztémé“ teljes függetlenségét más „tudat-terektől“, mint újabb bölcséletünk némely héroszai; de az sem túl érdekes szempont, amely az etnológus Frazerrel az időjólást téves meteorológiaként íratja le — legalábbis számunkra most nem a *tévedés* a fontos. Az intuíció megvan — a tudományos eredmények még igazolhatják is, mint ahogy ez számos kutató, például Watson és Crick esetében történt, akiket, mint közismert, egy ilyen intuíció vezetett a DNS és RNS szerkezetének feltárásában (lásd Watson *A kettős spirál* című könyvét). Tehát a tapasztalatlan fiatal gondolkodó alapvető intuícióját mint *célt* tekinti: ehhez képest, ehhez való viszonyunkban helyezkednek el a dolgok teleologikus rendbe. A tapasztalatlan gondolkodás is válogat: éppen nem személyesen, hanem *egy* világosan, határozottan, egyértelműen megválasztott kritérium szerint. Így természetesen *egység* jön létre, monolit világnézet keletkezik, hűvös tudományos tételek, a személyiséget bensőségében nem érintő összefüggések szenvedélyek alanyává válnak, s tárgyukká a fiatal gondolkodó; mert az az alapintuíció, amelyet a szubjektum mint szubjektum magáévá tett, elkötelezi azt az *egység* mellett, amit amazzal teremtett. Így születik a fanatizmus, illúziók, türelmetlenség s minden egyéb, amit néhány évezrede nem un meg a világ a fiatalok szemére vetni.

Az egység azonban kész: átfogó, de megalapozatlan, akadnak architektúrai szépségei, de nem szilárd. Van, aki nem kívánja ezt megszilárdítani, kíváncsisága kimerült: Rimbaud teremtett némi mennyet s némi poklot, helyesen-e, nem tudni, aztán — tant pis pour les autres! — elment fegyverkereskedőnek Afrikába. 19 esztendő volt akkor.

A gondolat azonban, ha nem ment el még az óperenciás tengeren is túl, *kétkedni* fog, töprengeni és meghasonlani magával, igazolnia kell, össze-mérnie, igazi és általános elvekre visszavezetnie intuícióját: fel kell fognia magát mint *mást*, és *máshonnan* szemlélnie. Ez szenvedés. Mondottuk, hogy

nem közömbös a szubjektumnak ez a kezdeti egység — most íme, ismét cél és rend nélkül hánykolódik a gondolat elemében, míg módszerre lel (ha lel), kezdetre, valódi, szilárd kezdetre talál (ha talál), és innen indulva hódíthatja meg a valóságot.

Nem mindenki állja meg a próbát: van, aki megmarad gyermeki mitológiájánál (ez nem haszontalan, mert emlékeztet; gondoljunk Chagallra vagy *A szegény kisgyermek panaszaira* vagy Babits *Balázsolására*), vagy megreked a szépségnél (ez szintén nem haszontalan, mert figyelmeztet; és fenntartja az újrakezdés viszketegét) — és van, aki igazán lefizette adóját az Ifjúságnak, s akár igazolta intuícióját az elfogulatlan vizsgálat, akár nem, biztonságot és célt talált a szellem szabadságában. Tagadnia és megőriznie kellett az egységre, az egyetlenre és az egyre irányuló vágyát: mert örömet, az ifjúsáéhoz hasonló bensőséges és intenzív örömet kell éreznie *ebben* az egyben is, amelyet az érett gondolat nem mint kezdetet, hanem mint véget ad át neki — mert ez kezdet is, vég is, Alpha és Omega.

Ha leróttuk *igazán* adónkat, gyanú és keserűség nélkül viselhetjük a toga virilist. Érett férfi mondta fiataloknak az ifjúságról: „...hívom itt az ifjúság szellemét: mert az ifjúság az élet szép szaka, amely még nem fogódott el a szükség korlátolt céljának rendszerében, és magában egy érdek nélküli tudományos foglalkozás szabadságára képes; éppúgy nem fogódott el a hiúság negatív szellemében, egy pusztán kritikai tevékenység tartalmatlanságában. Egy még egészséges szívnek megvan az a bátorsága, hogy igazságot követeljen, s az igazság birodalma az, amelyben a filozófia otthonos, amelyet ő épít fel, s amelynek mi... részeseivé leszünk. Ami az életben igaz, nagy és isteni, az *eszme* által az; a filozófia célja az eszmének igaz alakjában és általánosságában való megragadása. A természetet megköti az, hogy az ész csak szükség-szerűséggel valósítja meg; de a szellem birodalma a szabadság birodalma“ (Hegel beszéde hallgatóihoz berlini előadásainak megkezdésekor 1818. október 22-én).

Tamás Gáspár Miklós

Kancsura
István:

Méhkaptárok
öröme III.